

2025-01-20

Handläggare: Åke Nilsson

Diariernr: S2024/01502

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

RSMH:s Yttrande över betänkandet Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga (SOU 2024:60)

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Utgångspunkter	2
3. Synpunkter i relation till betänkandets rubriker	3
3. Kontaktperson för anhöriga	3
3.8.1 Avgränsning av vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget om anhörigkontakt.....	3
3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga	3
3.8.3 Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas	3
3.8.4 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att ha ett anhörigperspektiv, samt informera och involvera anhöriga	4
3.8.5 Förslag för att möjliggöra kartläggning, uppföljning och utvärdering av stödet till anhöriga bör genomföras	4
3.8.6 Uppdrag om anhörigas delaktighet i strategisk planering i kommunal vård och omsorg.....	4
5. Barn som är anhöriga	4
5.11.1 Socialnämnden ska erbjuda stöd och hjälp till barn som är anhöriga	4
5.11.2 Hälso- och sjukvårdslagen förtydligas.....	4
5.11.3 Patientsäkerhetslagen ändras	5
5.11.4 Barn som anhöriga behöver omfattas av en nationell strategi.....	5

5.11.5 Genomförandet av lagstiftningen avseende hälso- och sjukvården behöver följas upp nationellt.....	5
5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten.....	5
5.11.7 Praktiskt stöd för tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården.....	5
5.11.8 Ökade kunskap om barn som anhöriga i skolan.....	6
5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd.....	6
5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga.....	6
5.11.11 Riktlinjer för hälso- och sjukvården behöver uppmärksamma och ta hänsyn till barn som anhöriga.....	6
6. Nationell anhöriglinje.....	6
6.4 En nationell anhöriglinje bör inte inrättas.....	6
6.5 Riktat statsbidrag till stöddlinjer för anhöriga.....	7
6.6 En informationsportal för anhöriga bör inrättas.....	7

1. Inledning

RSMH organiserar sedan 1967, på demokratisk grund, människor med olika former av psykisk ohälsa. Många av våra medlemmar är personer som har eller har haft en långvarig och allvarlig psykisk ohälsa, inte sällan i kombination med olika psykiska funktionsnedsättningar eller skadligt bruk och beroende. De har och är i många fall barn, föräldrar och anhöriga.

RSMH har genom remiss (S2024/01502) 2024-10-07 som remissinstans nr 68 inbjudits att lämna synpunkter på ovan refererade betänkandes behandlade material och förslag varför vi nedan tar oss friheten att göra just detta.

2. Utgångspunkter

För många med psykisk ohälsa är det deras anhöriga som är de enda livräddare man har när ingen annan ser, förstår och agerar. För vissa är det de anhöriga man med fog är livrädd för.

Även om människor inte alltid har de enklaste och mest positiva relationer till de som genom val eller släktskap står dem nära så önskar de flesta försäkra sig om att deras närstående efter behov får bästa möjliga vård och omsorg. Likaså önskar och söker många i svåra stunder – utöver professionell vård och omsorg – tröst och stöd hos dem som står dem nära. Det är olyckligt när dessa högst mänskliga behov och önskemål inte möts på en adekvat nivå i samhället. De förbättringar som utredningen föreslår har därför i huvudsak RSMH:s fulla stöd.

Att vara anhörig är utmanande i Sverige av idag. Förutom grundläggande oro, sorg och stress tvingas många vuxna anhöriga ta ur egen ficka rent ekonomiskt för att kompensera, överbrygga eller komplettera sina närståendes bristande tillgång till resurser eller gå ned i arbetstid – vare sig man vill eller det är ekonomiskt hållbart - för att vara mer tillgängliga för sina närstående.

Att behöva ta ansvar för ett omfattande och gränsglidande praktiskt och känslomässigt stöd till sina föräldrar eller andra vuxna närstående gör barns situation som anhöriga särskilt svår. Därtill kommer att få yngre barn haft tillfälle att själva utveckla effektiva coping-strategier för att hantera den grundläggande spänningen mellan oro för hur ohälsförlopp kan utvecklas för en närstående och förhoppningar om en stabil eller bättre situation. Sist, men inte minst kan barns grundläggande trygghet och vardag ställas på huvudet rent praktiskt genom att vårdnadshavares och andra närståendes ohälsa gör att boende, mat på bordet, kontinuitet i skola/förskola, handla vinterkläder - högt och lågt i livet – nu måste lösas på andra sätt.

Utredningen behandlar långt ifrån alla variabler av betydelse för vård- och omsorgstagare och deras anhöriga och har absolut inte svaren på allt som behöver adresseras här. Men, den är ett fall framåt och dess förslag tillstyrks i huvudsak av RSMH även om så mycket mer här behöver bli så mycket bättre.

3. Synpunkter i relation till betänkandets rubriker

3. Kontaktperson för anhöriga

3.8.1 Avgränsning av vilken krets av anhöriga som omfattas av förslaget om anhörigkontakt

Utredningens bedömning: Utredningen bedömer att det inte är ändamålsenligt att lämna förslag på vilka långvariga sjukdomstillstånd respektive kortvariga allvariga sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag om en anhörigkontakt.

RSMH delar utredningens bedömning att det inte är rimligt att avgränsningar ska förslags-sättas utifrån sjukdomar och diagnoser då man delar utredningens bedömning att påverkan av ett sjukdomstillstånd eller en diagnos kan variera stort mellan individer. RSMH stödjer med andra ord att utredningen inte framlagt sådan kontraproduktiva förslag

3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga

Utredningens förslag: Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning. Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

RSMH stödjer utredningens förslag. Bedömningsgrunden "särskilt behov av stöd" bör dock inte tillåtas leda till en för omfattande byråkratisering för att konstatera behov som är skäligen uppenbara.

3.8.3 Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas

Utredningens förslag: Bestämmelsen om socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen förtydligas så att det framgår att anhöriga, förutom annat stöd, ska erbjudas information och vägledning.

RSMH stödjer utredningens förslag. Detta inte minst då det stöd som i dag erbjuds av kommunerna varierar kraftigt i sin utformning och omfattning.

3.8.4 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att ha ett anhörigperspektiv, samt informera och involvera anhöriga

Utredningens bedömning: Hälso- och sjukvårdens verksamheter behöver utveckla riktlinjer, rutiner och arbetssätt för att i ökad utsträckning uppmärksamma, informera och involvera anhöriga. Verksamheterna behöver integrera ett anhörigperspektiv i riktlinjer och i det praktiska arbetet, vilket förutsätter såväl kunskap, resurser som hållbara strukturer.

RSMH delar utredningens bedömning, men kanske inte fullt ut dess förtroende för hälso- och sjukvårdens verksamheters förmåga till lyhördhet för kunskapsmyndigheten Socialstyrelsen.

3.8.5 Förslag för att möjliggöra kartläggning, uppföljning och utvärdering av stödet till anhöriga bör genomföras

Utredningens bedömning: Socialstyrelsens förslag till uppföljningsområden och mått för uppföljning av anhörigperspektivet och stödet till anhöriga bör genomföras.

RSMH stödjer utredningens rekommendation.

3.8.6 Uppdrag om anhörigas delaktighet i strategisk planering i kommunal vård och omsorg

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag som analyserar och utvärderar brukares och anhörigas delaktighet och medverkan i den strategiska planeringen av kommunal vård och omsorg.

RSMH stödjer utredningens rekommendation.

5. Barn som är anhöriga

5.11.1 Socialnämnden ska erbjuda stöd och hjälp till barn som är anhöriga

Utredningens förslag: En ny bestämmelse föreslås i Socialtjänstlagen för att förtydliga att socialnämnden ansvarar för att ett barn som är anhörig, får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

RSMH stödjer utredningens förslag.

5.11.2 Hälso- och sjukvårdslagen förtydligas

Utredningens förslag: 5 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen förtydligas så att det framgår att vårdgivare ska vara skyldiga att erbjuda barn som är anhöriga information, råd och stöd. Skyldigheten ska även omfatta syskon. Kravet på varaktighet tas bort.

RSMH stödjer utredningens förslag.

5.11.3 Patientsäkerhetslagen ändras

Utredningens förslag: 6 kap. 5 § andra stycket patientsäkerhetslagen ändras för att tydliggöra hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar i förhållande till vårdgivarens ansvar. Bestämmelsen ändras även så att den även omfattar syskon. "Spel om pengar" läggs till i andra stycket 3, så att bestämmelsens ordalydelse motsvarar den i 5 kap. 7 § HSL. Kravet på varaktighet tas bort.

RSMH stödjer utredningens förslag.

5.11.4 Barn som anhöriga behöver omfattas av en nationell strategi

Utredningens förslag: Regeringen bör inkludera barn i den nationella anhörigstrategin, alternativt bör det tas fram en särskild nationell strategi som omfattar barn som anhöriga. I samband med detta bör det göras en översyn av i vilken omfattning andra nationella strategier uppmärksammar och omfattar barn som anhöriga.

RSMH stödjer utredningens förslag. Anhörigbegreppet är dock inte helt oproblematiskt för underåriga som inte självklart ska vara omsorgsgivare, tvärtom!

5.11.5 Genomförandet av lagstiftningen avseende hälso- och sjukvården behöver följas upp nationellt

Utredningens förslag: Myndigheten för vård och omsorgsanalys bör få i uppdrag att analysera och följa upp implementeringen av den befintliga hälso- och sjukvårdslagstiftningen om barn som anhöriga.

RSMH stödjer utredningens förslag.

5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stödmaterial för handläggare inom socialtjänsten som handlägger ärenden avseende vuxna personer. Syftet med stödmaterial ska vara att öka kunskaperna om hur handläggarna kan uppmärksamma och stödja barn när deras föräldrar söker stöd hos socialtjänsten.

RSMH stödjer utredningens förslag under den premissen att stödmaterial och handläggares kunskapsutveckling här kvalitetssäkras i hög utsträckning.

5.11.7 Praktiskt stöd för tillämpning av lagstiftningen om barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stödmaterial för personal inom olika typer av verksamheter i hälso- och sjukvården i syfte att stödja implementering av 5 kap. 7 § HSL.

RSMH stödjer utredningens förslag

5.11.8 Ökade kunskap om barn som anhöriga i skolan

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Nationellt kompetenscentrum anhöriga i uppdrag att sprida kunskap om barn som anhöriga bland personal inom elevhälsan och övrig relevant personal i skolan.

RSMH stödjer utredningens förslag under premissen att uppdraget genomförs inte bara i samverkan med Socialstyrelsen och Skolverket utan även om möjligt med oberoende barnombud. Nationellt kompetenscentrum anhöriga är en högt kvalificerad samarbetsresurs och med rätt aktörer i mixen för ett uppdrag som ovan är RSMH övertygad om att situationen för barn som är anhöriga i skolan kan bli så mycket bättre.

5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd

Utredningens bedömning: Regeringen bör genomföra tidigare förslag om ökad tillgång till föräldraskapsstöd som lämnats av utredningen *En uppväxt fri från våld, SOU 2022:70*, särskilt förslaget om att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd får i uppdrag att kartlägga förekomst och behov av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram

RSMH stödjer utredningens rekommendation

5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälsoprogrammet för barn och unga

Utredningens bedömning: Berörda myndigheter behöver uppmärksamma barn som anhöriga i framtagandet av det nationella hälsoprogrammet för barn och unga. Programmet bör i relevanta delar möjliggöra att barnens situation uppmärksammas i ökad utsträckning och att de och deras föräldrar erbjuds relevanta insatser.

RSMH stödjer utredningens rekommendation

5.11.11 Riktlinjer för hälso- och sjukvården behöver uppmärksamma och ta hänsyn till barn som anhöriga

Utredningens bedömning: Statliga myndigheter, regioner och kommuner behöver uppmärksamma och synliggöra behov hos barn som är anhöriga inom ramen för arbetet med nationella kunskapsstöd för hälso- och sjukvården.

RSMH delar utredningens bedömning

6. Nationell anhöriglinje

6.4 En nationell anhöriglinje bör inte inrättas

Utredningens bedömning: En ny nationell anhöriglinje bör inte inrättas.

RSMH delar inte till fullo utredningens här presenterade uppfattning då man principiellt ser civilsamhällets roll som värdefull - men som i huvudsak komplementär - inte rimligen som en-

samt ansvarig för viktiga samhällsfunktioner som denna. Den av utredningen föreslagna finansieringen av riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga (6.5) och en nationell informationsportal (6.6) nedan antyder att utredningen nog själv annars är av den senare uppfattningen.

6.5 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga

Utredningens bedömning: Regeringen bör anslå ytterligare medel till anhörigorganisationer för att de i ökad utsträckning ska kunna besvara frågor och samtal från anhöriga via telefon, chatt eller liknande.

RSMH stödjer förslaget, men menar att detta inte nödvändigtvis utesluter inrättandet av en nationell anhöriglinje (se 6.4 ovan)

6.6 En informationsportal för anhöriga bör inrättas

Utredningens förslag: En nationell informationsportal där anhöriga kan få information och vägledning bör inrättas. Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner närmare analysera förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga.

RSMH stödjer förslaget. RSMH vill dock understryka vikten av adekvat tillgänglighetsarbete.

Generellt förväntar sig RSMH att den kunskap som brukare och patienter, närstående och anhöriga besitter och som aggregeras av de organisationer inom civilsamhället som verkat av med och för dem släpps fram och vägs in här på bästa sätt.

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa

Jenny Wetterling
Intressepolitisk talesperson RSMH

Tore Hansson
Förbundsordförande

Hanna Navier
t f Kanslichef

**CC: Funktionsrätt Sverige
Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, NSPH
Sveriges Kommuner och Regioner, SKR**